

ARXIPÈLAG RIERA

(Una aproximació a la producció novel·lística de Miquel Àngel Riera)

Carles Cabrera,
doctor en filologia catalana

Fuita i martiri de Sant Andreu Milà (1973) encetava doncs, molt més tardanament, la trajectòria novel·lística del que fins aleshores només era conegut com a poeta. Traspassat a Palma l'any 1996, enguany commemoram els vint anys de la defunció de Riera. És per aquest motiu que l'Escola Municipal de Mallorca de Manacor va organitzar un cicle de conferències amb el títol de *T'estim però m'enfot: 20 anys sense Miquel Àngel Riera*. Dèiem que havia irromput amb força en el panorama de les nostres lletres arran de la publicació de l'aplec *Poemes a Nai* (1965), que havia començat a compondre molt abans, i és juntament amb els noms de Bartomeu Fiol, Miquel Bauçà, Jaume Pomar o Damià Huguet una de les veus més excelses de la lírica illenca de la dècada dels seixanta.¹ I no resulta anodí que porti aquí a col·lació els seus versos per tal com Riera representa, en el fons, un poeta que amara la seva pròpia narrativa d'un lirisme que només aconsegueix aquell que ha martellejat durant anys i panys a la forja els peus del vers.

Traspassat a Palma l'any 1996, enguany commemoram els vint anys de la defunció de Riera.

Però en la novel·la que esbata la seva carrera novel·lística, per ventura també hi podria haver influït l'aparició d'un llibre com *In Cold Blood* (1966) de Truman Capote, i sobretot s'hi detecta una eixutesa comparable al tremendisme castellà de postguerra amb novel·les com ara *La familia de Pascual Duarte* (1942) de Camilo José Cela. L'antiheroi protagonista de la novel·la rieriana, Andreu Milà —igual que Cela, ell també reproduïx el nom i el cognom del caràcter protagonista al títol—, orfe de mare i que viu amb un pare tan escàs de paraules com pròdig en violència, culpa de tot el que li passa a l'entorn hostil de casa seva. Andreu té només dinou anys i ha penjat els hàbits, i en companyia de dos homes més, l'Eivissenc i

Miquel Àngel Riera va néixer el 29 d'abril de l'any 1930 a Manacor en el nucli d'una família benestant. En plena infantesa visqué l'esclat de la contesa bèl·lica dels anys 1936-39, especialment cruenta a la comarca llevantina. Estudià el batxillerat a Manacor, bo i patint les mancances del sistema educatiu del primer franquisme. De mica en mica, va anar desco-

brint pel seu compte la passió per la literatura, que compartia amb altres joves del seu poble, com ara Jaume Vidal Alcover o Guillem d'Efak. Riera inicià estudis de Lleis a la Universitat de Barcelona, que després prosseguí a Granada i Salamanca. Com en altres poetes illencs de la seva època, la Generación del 27 i García Lorca en particular marcaren els inicis de la seva producció lírica devers els anys cinquanta.

¹ Vid. el llibre d'ARBONA, Antònia. *La poesia de Miquel Àngel Riera i Miquel Bauçà*. Palma: Leonard Muntaner, Editor, 2004.

l'Anglès, han segrestat una dona, però sofreixen un accident automobilístic a la carretera. La novel·la, d'antuvi, és contada per un narrador que, com si brutalment hagués mort en el denou, és substituït per Andreu, que el reemplaça en les seves funcions narratives. En paral·lel amb el present, Andreu anirà jugant el seu propi pretèrit. I allà on no pugui arribar el caràcter principal, hi faran cap uns retalls de premsa que inicien i clouen brillantment tota la trama d'un dels llibres de narrativa més celebrats de Riera. L'autor sembla haver-se apoderat aquí de l'axioma hobbesià segons el qual l'home és bo per naturalesa i que és la societat la que el corromp, perquè ni al seu Pedregal natal ni al convent hauria acabat el jove com ho fa, bo i entaulant amistat amb l'Eivissenc i l'Anglès, als quals coneix en un cafè del barri xinès.

Aquesta primera incursió narrativa, en part, connecta amb la trama d'*Els déus inaccessibles* (1987), perquè l'absència d'un teló de fons

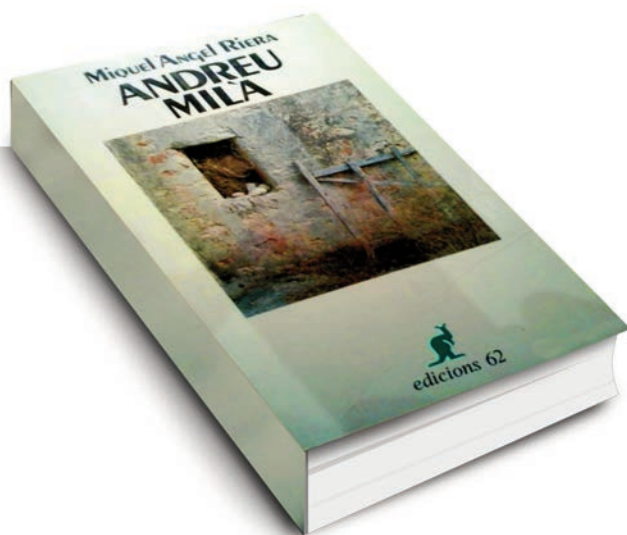
referit a la guerra l'allunya dels tres productes novel·lístics següents. I tot i així, es pot assenyalar que totes quatre formen un tot on l'individu es veu col·locat en una situació-límit pròpia de l'existencialisme. A *Morir quan cal* (1974), la mare del protagonista, la tia Andreua, és cosina d'Andreu Milà, i el fil continua directament a *L'endemà de mai* (1978) amb els pares del protagonista de la novel·la anterior, mentre que *Panorama amb*

dona (1983), tangencialment, explora la vida d'un personatge secundari femení, Gabriela, que havia mantingut relacions sexuals amb l'amo en Cosme, protagonista de la novel·la anterior.

En canvi, els citats *Déus inaccessibles* i *Illa Flaubert* (1990) es perceben ja molt més reflexives i poètiques que les anteriors, i val a dir que han estat aquestes dues darres les que han assolit un millor acolliment amb el pas del temps. A *Els déus inaccessibles*, Riera juga amb el vell recurs de fer-nos creure que el manuscrit no l'ha redactat ell, sinó que l'hi lliurà un antiquari que el relega a la funció de mer transcriptor dels fets; el protagonista és qui escriu les notes que van a raure a les mans del transcriptor. L'acció, com també passa al primer llibre i a *L'endemà de mai*, s'inicia *in medias res* (o sigui, a mitja trama, com si entràssim en un cinema i ens trobàssim que el film ja ha començat). El personatge central, sacerdot, erudit i poeta, tota una institució al seu poble, retorna amb tren a la vila de la qual és oriünd. Però *Els déus inaccessibles* ja no és tant una novel·la d'entreteni-

ment de seure al balancí —quina de les novel·les de Riera ho és realment?— com una reflexió filosòfica que s'acosta a una manera de fer que recorda la de Ramon Llull, que també havia situat en el paper principal del *Romanç d'Evast e Blaquerna* un religiós. L'altre caràcter de la història és Alexis, un adolescent que en quedar orfe, es trasllada a viure amb una teta, però demana al sacerdot que li ensenyi francès, la qual cosa desperta en el mestre una atracció pecaminosa envers el jove. Entre ells s'insinua així una relació homosexual que el capellà llatínia, emparat en la tolerància que es vivia del fet al món antic grecoromà, no és capaç de capir.

Illa Flaubert és el nom amb què el protagonista, d'ofici professor, lector de Flaubert i oïdor de Vivaldi, bateja un illot, Illa Lleona, perquè durant la compra pensà en una anècdota de Flaubert que li va permetre d'obtenir el vistiplau del propietari per convertir-se en el llogater vitalici d'aquesta. A l'illot, hi ha un far mig esbucat al qual se'n va a viure allunyat de tothom després d'haver perdut la seva mare i un fill i haver fracassat en el seu matrimoni. Només una persona, Beno, s'hi havia instal·lat abans que ell. Mentre sa mare vivia, el protagonista havia romàs reclòs en un ambient resclosit que anul·la arran de la defunció d'aquesta. Des d'aleshores i fins que es casa, se'n cuida d'ell una tia seva. Quan es muda cap allà, la figura de l'antagonista pren relleu en un caporal de la Guàrdia Civil que envaeix Illa Flaubert i dispara als coloms —amb tota la simbologia que evoca això de carregar-se el símbol de la paul— ensem que també fa témer al protagonista per la seva pròpia exis-

tència, i estableix entre ells el clàssic discurs de l'home d'armes i l'home de lletres.

El protagonista fuig de la ciutat i del port perquè renuncia de continuar pactant amb la societat que l'envolta. Terra endins representa per ell l'opressió enfront de la llibertat de l'aigua que rodeja l'illot, i s'hi estableix després d'observar que resulta impossible l'enteniment amb els clients toixos i barruts de les tavernes. Un homenatge també proustià —més que de cap altre escriptor, Riera es declarava admirador confés de Proust— aquesta

illa on el temps sembla detingut i el protagonista venç la por a la mort perquè no hi ha finit ningú mai (ni tan sols Benó, el primer home que hi residí). Aquí, el temps adopta una concepció diferent perquè constitueix el gran revulsiu de la novel·lística proustiana i, per això, a *Illa Flaubert*, les hores passen a tenir cent minuts cadascuna. Tanmateix, al final, el pas del temps fa estralls en el personatge protagonista perquè, encara que ell senti una joventut interior, els miralls del prostíbul de la ciutat reflecteixen la seva imatge segons la con-

cepció temporal de terra endins.

Aquestes sis novel·les que ens llegà l'autor manacorí es complementen amb els catorze relats de *La rara anatomia dels centaures* (1979), que la històrica companyia teatral Iguana trià per dur als escenaris amb motiu de la celebració dels seus vint-i-cinc anys d'existència. *La rara anatomia dels centaures* enllacen més aviat amb les novel·les del primer període i, de fet, aparegueren quan encara no l'havia conclòs, mentre que els de *Crònica lasciva d'una decadència* (1995) empelten més tost amb les dues darreres incursions.

Per llegir l'obra de Miquel Àngel Riera:

RIERA, Miquel Àngel. *Obra narrativa*. Pròleg de Pere Rosselló Bover. Port de Pollença: Edicions del Salobre (Els Argonautes, 5), 2008, 1505 pp.

—. *Obra poètica completa*. Pròleg de Pere Rosselló Bover. Port de Pollença: Edicions del Salobre (Les Parques, 1), 2004, 317 pp. ■